

Dreptate distributivă, democrație și emigrație. O cercetare normativă a politicilor publice din România cu privire la brain drain și la incluziunea electorală a diasporei

Cercetarea propusă în acest proiect caută să identifice unele dintre datoriile morale sau politice pe care cetățenii din diaspora le au față de cei din statul de unde au plecat. În special, sunt urmărite datoriile pe care emigranții le au de-a lungul a două coordonate: (1) cele care țin de dreptate distributivă și termenii echitabili de a părăsi un sistem de cooperare la nivel statal, și (2) cele care țin de participare politică. Astfel, voi discuta tipurile de probleme ridicate de fenomenul brain drain-ului și politicile publice permisibile ce pot fi aplicate de un stat pentru a le contracara, întrebând dacă statul român îi poate taxa pe cei care aleg să muncească în alte state cu toate că au beneficiat de educația oferită de sistemul public de învățământ sau dacă îi poate obliga să lucreze o perioadă de timp după terminarea studiilor pe teritoriul României. În cazul datoriilor deținute de emigranți atunci când vine vorba de participare politică, voi explora motivele pe care le avem pentru a le conferi sau retrage dreptul de vot și implicațiile celei mai plauzibile poziții normative în această problemă pentru justificarea drepturilor electorale pentru cei care rămân în teritoriul statului.

Brain drain-ul este o problemă simptomatică a lumii contemporane, marcată de inegalitățile de dezvoltare dintre state și de tratamentul diferenței de care se bucură cei cu aptitudini puternic valorizate pe piața muncii internaționale în fața restricțiilor împotriva imigrației ridicate de țările dezvoltate. Pentru o lungă perioadă, discuțiile întâlnite în literatura de specialitate vizau un număr limitat de aspecte, în principal legate de emigrarea lucrătorilor medicali calificați din Africa (Aiken et al: 2004; Watkins: 2005; Oglivie et al: 2007; Ozde, Schiff: 2006) ori de datoriile statelor recipiente față de cele care investesc în educare acestora (Oberman: 2013). În urma publicării în 2014 a cărții lui Blake și Brock, *Debating Brain Drain*, analiza normativă a posibilelor măsuri legitime de contracarare a fenomenului de către state care împărtășesc un set de valori democrat liberale a cunoscut s-a extins considerabil (Hidalgo: 2016; Moellendorf: 2016; Pevnick: 2016; Ypi: 2016; Donoso: 2017; DuToit: 2017; Kanbur: 2017). Dacă încercăm să conturăm esența problemelor cărora brain drain-ul le dă naștere, putem observa ceea ce unii autori au denumit *o subvenție perversă*: cetățeni ai unor state slab dezvoltate aflate în urgentă nevoie de specialiști în diferite domenii, dar mai ales în cel medical, finanțează pregătirea acestora, suportând toate costurile, dar nu și beneficiile directe, acestea fiind primite

de țările dezvoltate. Întrebarile care se ridică sunt multiple, mai ales având în vedere centralitatea dreptului de a părăsi o țară (*the right to exit*) în discursul liberal asupra mobilității transfrontaliere. Drept urmare, principala miză a unui demers care investighează posibilele limitări aduse acestui drept de a părăsi un stat ca urmare a efectelor brain drain-ului este să stabilească dacă există considerente ce țin de dreptate distributivă și, prin implicație, de obligațiile deținute de cetățenii care părăsesc un stat față de cei lăsați în urmă care pot limita într-o anumită măsură acest drept.

Dacă ajungem la concluzia că există astfel de considerente, întrebarea care cere să fie rezolvată este cea a politicilor publice efective pe care un stat le poate urmări în prevenirea acestui fenomen sau în contracararea efectelor sale, principala miză a unui demers care investighează posibilele limitări aduse acestui drept de a părăsi un stat ca urmare a efectelor brain drain-ului fiind să stabilească dacă există considerente ce țin de dreptate distributivă și, prin implicație, de obligațiile deținute de cetățenii care părăsesc un stat față de cei lăsați în urmă care pot limita într-o anumită măsură acest drept. Clarificarea contextuală a situației României este, fără îndoială, crucială pentru a putea stabili dacă, având în vedere existența subfurnizărilor în anumite domenii vitale și efectele acestor politici, este permisibil ca statul român să se angajeze în astfel de politici. Astfel, în urma investigației asupra celei mai plauzibile poziții care poate fi luată în conflictul de valori ridicat de fenomenul brain drain-ului, precum și asupra capacității politicilor discutate de a rezolva în sensul dorit, diferitele probleme cu care se confruntă un stat afectat de emigrarea cetățenilor săi calificați în diferite domenii, situația României contemporane va servi ca subiect principal de aplicare a poziției normative obținute.

Pe lângă datoriile de reciprocitate pe care cetățenii care au beneficiat de anumite bunuri publice le au față de cei care au contribuit la furnizarea acestora - datorii aflate în centrul discuțiilor despre brain drain -, mai putem identifica și o altă sferă de discuții în care invocarea unor datorii de un tip sau altul să fie *prima facie* plauzibilă. Mai exact, al doilea set de întrebări pe care îl vizez în acest proiect se referă la dezirabilitatea conferirii sau retragerii dreptului de vot (și poate și a altor drepturi politice) emigranților, pe perioada în care aceștia nu sunt domiciliați în statul a cărui cetățenie o dețin. Deși în România, legislația electorală îi permite oricărui cetățean român să voteze, indiferent de țara de rezidență, acest lucru nu este universal valabil. Spre exemplu, în țări precum Marea Britanie sau Canada, emigranții pot vota doar pentru un număr limitat de ani după mutarea rezidenței acestora, iar în țări precum Irlanda majoritatea

covârșitoare a emigranților nu pot vota atât timp cât adresa rezidențială a lor nu este în Irlanda. De asemenea, în unele state, precum Olanda, Belgia sau Luxemburg, emigranții pot vota doar în anumite tipuri de alegeri. Deși există o serie de articole normative ce caută să ofere răspunsuri la întrebări referitoare la emigranți și dreptul de vot al acestora în țara de origine (Lopez-Guerra: 2005; Turcu: 2018; Baubock: 2015; Song: 2009, 2012), literatura de specialitate este încă în faza de urgență și nu adresează o serie de probleme, ce țin în special de interacțiunea dintre considerațiile ce țin de dreptate și cele ce țin de democrație în stabilirea unui drept de a vota pentru emigranți.

Proiectul de cercetare propus se încadrează în aria teoriei politice analitice. Ca urmare, vor fi utilizate metodele specifice acestei abordări, ce pun accentul pe construcția și evaluarea critică riguroasă a argumentelor filosofice, apelul la intuiții morale prin utilizarea de cazuri factuale și contrafactice, precum și examinarea politicilor publice în raport cu principii morale pe care le considerăm fundamentale. De asemenea, în ceea ce privește dezbaterile recente din metodologia filosofiei politice cu privire la distincția între nivelul ideal de teoretizare și cel non-ideal (vezi Hamlin și Stemplowska: 2012 sau Volacu: 2018 pentru o sinteză), proiectul de cercetare este plasat la nivelul non-ideal, fiind sensibil la contextul contemporan, bazându-se puternic pe date empirice în construcția firelor argumentative și propunând politici publice aplicabile în parametrii lumii sociale actuale.

Obiectivul general al proiectului este oferirea unei contribuții normative originale cu privire la relația dintre valori politice precum dreptatea sau democrația și fenomenul emigrației, particularizând argumentele pentru cazul diasporei românești. Obiectivul general va fi realizat prin următoarele obiective specifice: (1) analizarea normativă a politicilor publice ce vizează contracararea fenomenului de brain drain, cu o particularizare asupra cazului diasporei românești; (2) analizarea normativă a politicilor cu privire la drepturile electorale ale imigranților la alegerile din statul de origine, cu o particularizare asupra cazului diasporei românești. Obiectivele specifice vor fi realizate prin elaborarea a două lucrări de specialitate, trimise spre publicare în jurnale indexate în baze de date recunoscute internațional.

Bibliografie:

- Aiken, L.H., J. Buchan, J. Sochalski, B. Nichols, and M. Powell. "Trends In International Nurse Migration." *Health Affairs* 23, no. 3 (May 2004): 69–77.
- Bauböck, R.. "Morphing the Demos into the Right Shape. Normative Principles for Enfranchising Resident Aliens and Expatriate Citizens." *Democratization* 22, no. 5 (July 29, 2015): 820–39.
- Blake, M., Brock, G.. *Debating Brain Drain: May Governments Restrict Emigration?* Debating Ethics. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2015.
- Donoso, A., and A. Mancilla. "Doctors *with* Borders? An Authority-Based Approach to the Brain Drain." *South African Journal of Philosophy* 36, no. 1 (March 3, 2017): 69–77.
- Hamlin A and Stemplowska Z (2012) Theory, Ideal Theory and the Theory of Ideals. *Political Studies Review*, 10: 48–62.
- Hidalgo, J. S. "The Missing Evidence in Favour of Restricting Emigration." *Journal of Medical Ethics* 43, no. 8 (August 2017): 564–65.
- Kollar, E.. "The Distinction Between Taxation and Public Service in the Debate on Emigration," LEAP, 2016, 10.
- Lopez-Guerra, C.. "Should Expatriates Vote?*" *Journal of Political Philosophy* 13, no. 2 (June 2005): 216–34.
- Moellendorf, D.. "Can a Liberal State Make Access to Medical Education Conditional on Public Service?" *Moral Philosophy and Politics* 3, no. 1 (January 1, 2016).
- Oberman, K.. "Can Brain Drain Justify Immigration Restrictions?" *Ethics* 123, no. 3 (April 2013): 427–55
- Ogilvie, L, J. E. Mill, B. Astle, A. Fanning, and M. Opare. "The Exodus of Health Professionals from Sub-Saharan Africa: Balancing Human Rights and Societal Needs in the Twenty-First Century." *Nursing Inquiry* 14, no. 2 (June 2007): 114–24.
- Özden, C., and Maurice W. S., eds. *International Migration, Remittances, and the Brain Drain*. Trade and Development Series. Washington, DC: World Bank : Palgrave Macmillan, 2006.
- Pevnick, R. "Brain Drain and Compulsory Service Programs." *Ethics & Global Politics* 9, no. 1 (R 2016): 33503.
- Song, S. "Democracy and Noncitizen Voting Rights." *Citizenship Studies* 13, no. 6 (December 2009): 607–20.
- . "The Boundary Problem in Democratic Theory: Why the Demos Should Be Bounded by the State." *International Theory* 4, no. 01 (March 2012): 39–68.
- Toit, Louise du. "Debating Brain Drain: Three Objections That Complicate the Picture." *South African Journal of Philosophy* 36, no. 1 (March 3, 2017): 58–68.
- Turcu, A. "Reactive Limits to Diaspora Enfranchisement Policies: A Conceptual Categorization." *Diaspora Studies* 11, no. 1 (January 2, 2018): 1–24.
- Volacu, A. (2018), Bridging Ideal and Non-Ideal Theory, *Political Studies*, 66 (4), pp. 887-902.
- Watkins, S. "Migration of Healthcare Professionals: Practical and Ethical Considerations." *Clinical Medicine* 5, no. 3 (May 1, 2005): 240–43. Ypi, Lea. "Sharing the Burdens of the Brain Drain." *Moral Philosophy and Politics* 3, no. 1 (January 1, 2016).